

O ČESKÉ A SLOVENSKÉ SLAVISTICE

Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století (Stav – metodologie – mezinárodní souvislosti) Brněnské texty k slovakistice VIII, ed. Ivo Pospíšil, Miloš Zelenka, Anna Zelenková, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno 2005, 362 s.

Další sborník z již tradiční česko-slovenské konference, která se konala v prosinci 2005 na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, přišel s tématem Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století (Stav – metodologie – mezinárodní souvislosti). Organizátorem konference byl Ústav slavistiky FF MU v Brně a jeho Kabinet integrované žánrové typologie a areálových studií, spolupořadatelé Česká asociace slavistů, Slavistická společnost Franka Wollmana, Středoevropské centrum slovanských studií, společnost Ars Comparationis a Komise slovanské poetiky a stylistiky při Mezinárodním komitétu slavistů. V pořadí osmý sborník zahrnuje velice obsáhlé sféry oborů, tedy slavistiku a slovakistiku v širokém slova smyslu. Je v něm zastoupen koncept historický, politologický, klasicky literárněvědný, lingvistický (obzvláště lexikologický), zabývá se různými druhy a typy literatury od dramatu k naučné próze a poezii, nepostrádá zamyšlení nad slavistikou, nad edičními obraty do minulosti, úvahy o charakteru areálových studií ani oblast čtenářství a písemnictví pro děti. Všechny studie se pohybují v středoevropském a evropském areálu, zkoumají mimo jiné aktuální recepce anglosaského fenoménu, zajímavým způsobem rozpracovávají výzkumy Dionýze Đurišina v oblasti meziliterárnosti, nastolují témata slovanství a germánství i známý česko-slovensko-polský trojúhelník.

V úvodním příspěvku *Nová evropská dráma (polská, česká a slovenská dráma v konfrontáciách a súvislostiach)* se **Juliana Beňová** zabývá stavem dramatu koncem 20. století. Do centra jejích úvah se dostává otázka systému podpory, publikování, distribuce a recepce nového dramatu na Slovensku v porovnání s evropskými, zejména polskými a českými zeměmi. Autorka demonstruje společné znaky v tvorbě vybraných autorů, jež odborná reflexe zařazuje k představitelům nového evropského dramatu, definuje divadelní fenomén „nové evropské drama“ a reflektuje vlnu nové dramatiky v České republice, na Slovensku a v Polsku.

Příspěvek **Vladimíra Biloveckého** *Anglický neumelecký text v slovenskom kultúrnom prostredí (The Last Three Minutes v slovenskom preklade)* představuje nejvýraznější typologické rozdíly mezi anglickým a slovenským jazykem z pohledu stylistické, lexikální a morfologické ekvivalence. Autor demonstruje jednotlivé odlišnosti na základě srovnání originálního textu *The last Three Minutes* s jeho slovenským překladem *Posledné tri minúty*. V jednotlivých přehledných tabulkách znázorňuje konstitutivní posun, výrazovou shodu, stylistickou individualizaci a inverzi a výrazové zesílení či oslabení v překladu. **Dagmar Blümlová** přišla se studií *Anglistova lekce slavistiky jako inspirace a možnost perspektivy (Aloys Skoumal a slovanské překlady Joyceova Odyseje)*, v níž se zamýšlí nad výsledky prvních čtyř slovanských „souborů“ (českou interpretaci J. Fastrové a L. Vymětala, chorvatským překladem Z. Gorjana, slovinským J. Gradišnika a polským M. Słomczyńskiego), posmrtně časopisecky vydanou slovenskou interpretaci (J. Kot) a ruským překladem (V. A. Chinkis, S. S. Choruzij).

Typy implikácií a ich opodstatnenosť v slovenských zákonoch. Stavba slovenskej legislatívnej vety je název příspěvku **Evy Čulenové**. Autorka komentuje vztah situačního kontextu, zkušenostního komplexu a tématu na slovenské legislativní větě, představuje generativní koncepci legislativní věty a dále se zabývá implikací a slovenskou legislativní větou (obsahovou a logickou strukturou legislativní věty, implikací a jejími typy, implikací ve slovenských zákonech). **Ivan Dorovský** si ve své studii klade otázku *Jaká je a jaká asi bude slavistika v 21. století?* a své poznámky na toto téma chápe jako úvahy o existujícím stavu slavistického bádání od počátku 19. století až po současnost. Zmiňuje přední slavisty posledního patnáctiletí literárněvědného bádání, kterými jsou např. A. Měšťan, M. Zelenka, I. Pospíšil, I. Dorovský, A. Červeňák, M. Tomčík, K. Rosenbaum, J. Koška, P. Koprda a J. Hvišč analyzuje literárněvědnou tematiku posledních čtyř mezinárodních sjezdů slavistů, tj. sofijského, bratislavského, krakovského a lublaňského. Ve druhé části pak uvádí čtyři významné nové tematické okruhy literární vědy, které obohatily dosavadní poznání.

Příspěvek *Rozvíjanie čitateľských zručností žiakov ako súčasť kurikulárnej reformy v predmete slovenský jazyk a literatúra* **Kataríny Hincové** zkoumá potřebu rozvíjení čtenářských zručností žáků ve světle dvou mezinárodních výzkumných studií, které porovnávají výsledky vzdělávání v mezinárodním kontextu a svými závěry také ovlivňují směřování připravované kurikulární reformy v předmětu slovenský jazyk a literatura. Představuje realizaci výzkumů na Slovensku pomocí těchto dvou programů: Mezinárodní výzkum čtenářské gramotnosti žáků základních škol (PIRLS), který zastřešuje Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků vzdělávání se sídlem v Amsterdamu (IEA), a Program pro mezinárodní hodnocení studentů neboli Program indikátorů žákovských výsledků (PISA), který se od roku 2000 realizuje pod patronátem Organizace pro hospodářský rozvoj a spolupráci (OECD).

Zbyněk Holub se ve studii *K paralelám českých a slovanských pojmenování rodinných (s ohledem na systém jihočeských nářečí)* vyjádřil k problematice některých „rodinných“ pojmenování a k pojmenováním „rodinným“ v nejjihnější úseku českých nářečí a v závěru připojil slovníček zaznamenaných pojmenování. „*Slovanství versus germánství: polemiky Oswalda Balzera a Josefa Pekaře s Theodorem Mommsenem jako neukončený problém*“ je titul příspěvku **Bohumila Jirouška**. Zamýšlí se v něm nad významem Evropské unie a nad podobným konglomerátem národů jako byla habsburská monarchie, nad angažovaností historika Theodora Mommsena (1817–1903) v politice 19. století a nad jeho vztahem ke Slovanům. Popisuje období českých polemik, vystoupení Josefa Pekaře (1870–1937) a Oswalda Mariana Balzera (1858–1933), s německou vědou a současné problémy v integraci Evropy.

Zuzana Kákošová se v textu *Aktuálne problémy medziliterárnych vzťahov v staršej slovenskej literatúre* zabývá společnou českou a slovenskou kulturní a literární minulostí. Zmiňuje období středověku, počátky vývoje důležitého renesančně-barokní žánrové formy historické písně, období baroka a dobou poetiku 16.–19. století. Obzvláště se soustředila na problematiku humanismu a humanistické literatury 16. století., na problematiku literárního humanismu a zkoumání jeho stylistické a literární jednoty a představuje centrální postavu slovenského latinského humanismu Martina Rakovského. Ve studii *Hermeneutická hodnota slovenskej a českej teórie medziliterárnosti* seznámil **Pavol Koprda** v rámci studia hermeneutického přínosu slovenské a české teorie meziliterárnosti s osobnostmi spojenými s hermeneutikou. Vyzdvihl termín „vliv“ P. v. Tieghema a přehodnocení tohoto termínu D. Ďurišinem, na jehož základě vznikla recepcií estetik H. R. Jausa, mezikulturní výzkumy Východ-Západ E. Minara, C. Guillénova teorie světového literárního procesu založeného na meziliterárních společenstvích a pokus o strukturálně-semiotický metajazyk vzájemného vztahu kultur J. Lotmana. Autor poukázal i na fakt, že D. Ďurišín věděl o interpretační využitelnosti literárního vlivu na posílení historičnosti od Veselovského, Žirmunského, Wollmana, Bakoša a Petruše.

Anna Kruláková se v zamyšlení *Realizmus s prívlastkom?* zabývá užíváním termínu „kritický realismus“ před rokem 1989 a po něm v národních a světových literárních, literárněhistorických a literárně-teoretických publikacích a časovou situovaností realismu ve slovenské literatuře. **Eva Kúchová** prezentuje v textu *Súčasná podoba areálových štúdií* vědní oblast spojující filologické a sociální vědy, objasňuje podstatu areálových studií a vyzdvihuje slavistiku, která se jeví mezní disciplínou této vědní disciplíny a zahrnuje širokou oblast Balkánu, východní a střední Evropy. Zmiňuje význam všeobecné teorie literárních žánrů, čili genologie, a lingvistické aspekty textové typologie při studiu areálových studií, žánrovou typologii v rámci areálových studií, vymezení pojmového aparátu, termín „areál“ a areálovou lingvistiku a jako klíčové pojmy uvádí jazyk, kulturu a společnost, na jejichž pozadí vystupuje literatura, teritorium a etnos.

Významové dění a aluzivní strategie v díle Vladimíra Janovice a Viery Švenkové (Interpretační etudy) je téma příspěvku **Alexeje Mikuláška**, v němž přináší rozbor tří básní českého lyrika (Advent, Medové světlo, Český úděl) a jedné eseje (Jablko globalizácie) slovenské vypravěčky. Zaměřuje se na fenomény „významového dění“ a „narážky“, realizované i v polysémantických variacích a vrstvách metaforickými nebo symbolickými prostředky. V komparatistické studii *Komparácia vybraných próz Franca Fühmanna a Leopolda Laholu Jana Miškovská a Natálie Ďurňikové* líčí komplikované životní osudy dvou spisovatelů a porovnávají jejich díla. Soustředily

se zejména na Laholovy prózy vydané ve sbírce *Posledná vec* (1968) a na Fühmannovy povídky a novely ze sbírky *Erzählungen 1955–75*, na formální a jazykovou výstavbu a na jazykové prostředky a tematickou a obsahovou stránku těchto děl.

Mira Nábělková přenesla do titulu svého textu fragment z povídky slovenského autora B. Škreka: *Keby vám delala čeština potíže, jenom, oné, žeknete...* a přidala podtitul *Slovenčina a čeština v literárnom spolužití*. Předmětem autorčina zájmu jsou jazykové kontakty v běžné komunikaci, otázka dvoj- a vícejazyčnosti v současném světě ve vztahu k uměleckým textům, vícejazyčnost textů v českém prostředí a ve slovenské próze a „českoslovenština“ ve slovenském literárním textu – na příkladu próz M. Zimkové, B. Škreka, V. Klimáčka, D. Mitana a E. Štolbové, v nichž se objevuje smíšený komunikační kód. **Emília Nemcová** v příspěvku *Úskalia štandardizácie úrovni ovládania slovenského jazyka* pojednala o vytvoření Společného evropského referenčního rámce jako základů pro vypracování jazykových sylabů a směrnic pro vývoj curricul, zkoušek, učebnic a dalších v celé Evropě v kulturním a sociálním kontextu, do něž je každý jazyk přirozeně zasazen, charakterizovala Evropské jazykové portfolio, dokument, ve který vyústily mezinárodní aktivity spojené s vyhlášením roku jazyků na rok 2001 Radou Evropy a prezentovala projekt standardizace řečových kompetencí ve slovenském jazyce. **Ol'ga Orgoňová** a **Viera Maliková** v úvodní části studie *Jazykové variácie súčasného reklamného textu. Teória a sociolingvistický prieskum* vymezují pojem a podstatu reklamy, uvádějí příklady sloganů a textů reklamního komunikátu, charakterizují kreativní strategie, mj. zvláštní lexika, jazykové hry a semiotické hybridy vznikající křížením verbálních znaků se znaky numerickými a piktogramy, ozřejmují poslání reklamy a její komunikační úspěšnost a v závěru otiskují přehlednou tabulku s informacemi o respondentech a výsledcích sociolingvistické ankety.

Osudové obraty do minulosti v ediční praxi české a slovenské slavistiky nazval svou práci **Ivo Pospíšil**. Na několika případech demonstruje obnovený ediční zájem o literárněvědné badatele, kteří jsou spojeni s našim kulturním prostorem a jejichž oborem je slavistika v širokém slova smyslu. Jedná se o slavistu, bohemistu, polonistu a především literárního komparatistu Karla Krejčího, profesora srovnávacích dějin slovanských literatur a lidové slovesnosti, redaktora časopisu *Slavia* Franka Wollmana, odborníka na slovinsko-české vztahy ve filologii Matije Murka, českého literárního historika a politika Alberta Pražáka a v neposlední řadě lingvistu s mezinárodním renomé A. V. Isačenka. **Eva Schwarzová** v zamyšlení *Terminologizácia a determinologizácia odbornej lexiky* si všímá původu slova „termín“ a pojmů, které se v definicích termínu vyskytují – pojmenování a pojem, a znaků termínu. Vysvětluje pojmy, s nimiž se v praxi někdy setkáváme: polotermin, nomenklaturní názvy a profesionalismus, a rovněž, co znamenají procesy „terminologizace“ a „determinologizace“ a „reterminologizace“.

V příspěvku *Literatura ve škole (Didaktické názory Viliama Oberta)* podtrhla **Jana Skálová** význam práce vědeckého pracovníka Katedry slovenské literatury a literární výchovy a Ústavu jazykové a literární komunikace v Nitře a pozdějšího profesora a vedoucího Katedry slovenské literatury na Filozofické fakultě Univerzity Konstantýna Filozofa ve stejném městě, zvláště jeho přínos v oblasti literárního vzdělávání, v tvorbě metodických příruček a učebnic a ve vypracování vysokoškolské metodiky, a zaznamenala jeho odborné články, které ovlivnily mnoho jeho žáků.

Autory textu *slavic-net.upol.cz – Prezentace slovanských jazyků a kultur na internetu* jsou **Marie Sobotková**, **Jiří Fiala** a **Ivana Dobrotová**. V části Podpora jazykového vzdělávání v rámci Evropské unie vysvětlují poslání programu Socrates II a jeho podprogramu v oblasti vzdělávání – LINGUA, s jeho specifickými cíly a klíčovými tématy, v části Jazyková a kulturní integrace – slavistická síť představují projekt v rámci programu Socrates Lingua 1, který je společným dílem šesti univerzit (Uniwersytet Śląski, Katowice, Univerzita Palackého, Olomouc, Univerzita Komenského, Bratislava, Univerzita v Ljubljani, Софийски университет «Св. Климент Охридски», Sofia, a Martin-Luther-Universität, Halle), demonstrují strukturu modulu jakožto základní složky projektu – 1. stránka-dialog/polylog, 2. stránka – „minidialogy“, 3. stránka-tabelární přehled lexika a frazeologie (idiomatiky), 4. stránka-krátké beletristické úryvky v paralelním tlumočení a 5. stránka-ilustrační texty, popř. ikonografie různého obsahu.

Ludvík Štěpán si ve studii *Středoevropský slovanský trojúhelník – mýtus, nebo realita?* vytkl problém, který před sebou mají lidé jedenadvacátého století. Zabývá se politickými, společenskými

a kulturními poměry nového století ve středoevropském prostoru a zamýšlí se nad kořeny slovanských národů. Uvádí mj. příklad Dolního a Horního Slezska a regionu poblíž česko-moravsko-rakouské hranice v meziválečném období, kde lidé tehdy žili, mluvili česky a německy a rozuměli oběma jazykům, neptali se na národnost, protože je spojovaly problémy regionu a doby. **Ivan Šuša** v příspěvku *Spoločné a rozdielne ideovotematické východiská v pohľadoch na Štát a Vladára v diele Niccola Machiavelliho a Martina Rakovského* zmínil vliv Aristotela, Cicera a Melanchtona na oba autory, vliv antiky a církve, otázku morálky ve významu morálního a čestného konání, komentoval filozofické pohledy na politiku tehdejší doby, vyjadřování autorů k „obyčejnému“ lidu, důležitost postavení panovníků ve státě a představy o „vzorném panovníkovi“. Demonstroval shodu v dílčích otázkách, zároveň ale poukázal na fakt, že v základní ideologické, filozofické a politologické rovině jde jednoznačně o samostatné, rozdílné a navzájem nesouvisející koncepte vnímání politiky, státu a panovníka v období renesančního humanismu.

Situaci vývoje literatury pro děti a mládež od doby vzniku dvou samostatných republik (ČR a SR), tj. od 1. ledna 1993, podmíněné listopadovými událostmi roku 1989 a následujícími společenskými změnami, které se promítly i do bilaterálních vztahů kulturních, uměleckých a literárních, a které také ovlivnily aktuální trendy vzájemné teoretické a kritické reflexe literatury pro děti a mládež popisuje v článku *Současná slovenská věda o literatuře pro děti a mládež v česko-slovenských souvislostech* **Jaroslav Toman**. Vyzdvihuje rok 1997, jenž znamenal příznivý obrat ve vztazích mezi českou a slovenskou literární vědou o dětské literatuře, píše o zintenzivnění vztahů badatelů, které získaly institucionální rozměr a k nimž přibylo i společné řešení grantových projektů, a jako hlavní představitelky, jimž je připisována zásluha na opětovném zintenzivnění česko-slovenských literárních vztahů, uvádí slovenské literární teoretičky Vieru Žemberovou a Zuzanu Stanislavovou.

V textu nazvaném *Albert Pražák a Pavol Országh Hviezdoslav. Nad knihou Alberta Pražáka S Hviezdoslavom* přibližuje **Miloslav Vojtech** zájem literárního historika Alberta Pražáka o osobnost a tvorbu básníka Pavla Országha Hviezdoslava, jež se datuje již na začátek 20. století a pokračuje dál i po vzniku Československé republiky. Vysvětluje význam knihy *S Hviezdoslavom*, která vyšla v roce 1955 a byla slovenskou literární historií zařazena do memoárové literatury. **František Všeticka** svou práci *K českovídeňské slavistice* uvádí dvěma významnými autory – Franem Miklošičem a Vatroslavem Jagičem, iniciátory slavistického a bohemistického bádání, a svůj záběr omezil na Čechy, kteří delší nebo kratší dobu působili ve vídeňském prostředí: Hermenegilda Jirečka, Konstantina Jirečka, Aloise Vojtěcha Šemberu, Josefa Karáska, Ferdinanda Menčíka, Antonína Rybičku a Miloslava Hýska.

Viera Žemberová rozčlenila svou studii *Prolegomena k premenám žánru (látka, téma, čas)* do čtyř obsáhlých podkapitol: první – látka, téma a žánrový synkretismus v meziliterárním kontextu, je věnována umělecké literatuře (především epickému žánru) 20. století, ve druhé – látka, téma a žánrový subsystém v meziliterárním kontextu, se soustředila na poznání vývojových, druhových a žánrových charakteristik národních literatur, ve třetí – žánr jako následek noetiky, tématu a kategorie času, se zabývá druhovou a žánrovou „daností“ historické prózy v teorii literárního textu a čtvrtou – teorie žánru a jeho autorská praxe, věnovala teoretickým úvahám o historické próze. Sborník uzavírá příspěvek **Anny Zelenkové** a **Jiřího Bečky** *Výberová bibliografie literárnoteoretických slovaků v českom prostredí (1990–1995)*, věnovaný bibliografii literárně-teoretických slovakismů a jejich recepčního ohlasu v českém prostředí. Autoři v něm zachytili slovenské studie publikované v českých literárních časopisech a sbornících a také recepční i teoretický zájem české strany o slovenskou teoretickou literaturu i odbornou literárněvědnou a vydavatelskou sféru.

Sborník *Česká a slovenská slavistika na počátku 21. století. (Stav – metodologie – mezinárodní souvislosti)* představuje návrat k prvním svazkům série *Brněnské texty k slovakistice*, které se týkaly stavu slavistiky a v rámci ní také slovakistiky, a jistě bude přínosem pro všechny zájemce zabývající se v širším či užším smyslu slavistikou, obzvláště slovakistikou.

Radka Morongová